

לכזיב.

אמרו להן הליסטים: תלמידיו מי אתם?

אמרו להן: תלמידיו רבי עקיבא אנחנו.
אמרו להן הליסטים: אשרי רבי עקיבא
ותלמידיו שלא פגע בהן אדם רע מעולם. (141)
 כיון שנוהגים הם בחכמה ומערימים על
 הליסטים, ומשום כך לא פוגעים בהם.

ועוד: **רב מנשה הוה אזל היה הולך למקום כו-א**
ששמו "בי תורתא". פגעו ביה גנבי פגשו
בו גנבים.

אמרו ליה הגנבים: לאן קאזלת אתה הולך?
אמר להן רב מנשה: לפומבדיתא!

אל אדני שעירה" שהיא מקום רחוק, לא
 הלך אלא עד סוכות. וכל זאת כדי שלא
 ילחם בו עשו בתחילת הדרך, אלא ימתין.
 ואילו יעקב יפרוש ממנו כבר בסוכות. (140)

ומספרת הגמרא עוד בענין זה: **מעשה**
בתלמידיו רבי עקיבא שהיו הולכים לכזיב.
פגעו פגשו בהן בתלמידיו רבי עקיבא
ליכטיבם.

אמרו להן הליסטים: לאן אתם הולכים?
אמרו להן תלמידיו רבי עקיבא: הולכים אנו
לעכו.

כיון שהגיעו תלמידיו רבי עקיבא ואותם
ליסטים שהלכו עמם לכזיב שקרובה היא
יותר מעכו, פירשו תלמידיו רבי עקיבא ופנו

אצל עשו להר שעיר מימיו. אפשר שהיה יעקב
 מרמה באחיו?
 אלא אימתי הוא בא אצלו? לעתיד לבוא!
 הדא הוא דכתיב [עובדיה א כא] "ועלו מושיעים
 בהר ציון לשפוט את הר עשו"
 והמהרש"א העיר שלכאורה מדרש זה סותר
 את דברי הגמרא כאן, שהרי כאן מבואר שיעקב
 שינה בדבריו בכונה תחילה, כדי להימלט מעשו
 וממחשבתו הרעה, ולא היה בדעתו לבוא אל
 שעיר כלל, ולא אמר זאת כדי לרמוז לעשו על
 העתיד?

ובפירוש רש"י על התורה [בראשית לג יד],
 הרכיב את שני הביאורים הללו יחד. וז"ל:
 הרחיב לו את הדרך שלא היה בדעתו ללכת אלא
 עד סוכות. אמר: אם בדעתו לעשות לי רעה
 ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך. ואימתי
 ילך? בימי המשיח! שנאמר [עובדיה א כא]
 "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

141. איך יתכן לומר זאת, והרי רבי עקיבא

שעל ידי עדותו מזיק את זה שמעיד כנגדו]
 אולם שקר שאינו אלא מילי דעלמא ואין בו
 כל נפקא מינה, אינו אסור מן התורה. אף שנאמר
 בו "תועבת ה' שפתי שקר" — אין זה איסור מן
 התורה. וכן מה שכתוב בסנהדרין צו א "כל
 המחליף בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה
 שנאמר והייתי בעיניו כמתעתע" — משמע
 שאמנם חמור הדבר. אך אין זה איסור תורה.
 ולכן, לצרכי מצוה, וכן כאשר ישנו פחד
 וחשש סכנה או צורך אחר כעין אלו — מותר
 לשקר [כאשר אינו גורם הפסד ממון על ידי
 שיקרון].

ולכן כאן לגבי יעקב וכן להלן בענין תלמידיו
 רבי עקיבא שלא היה להם עצה אחרת איך
 להימלט, וצורך גדול היה לשקר — הותר הדבר
 [ועיין שם לענין מה הותר הדבר, ולענין מה
 לא].

140. המהרש"א הביא את דברי המדרש שתמה:
 חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב

ומוסיפה הגמרא: **היינו דאמרי אינשי** כך אומרים אנשים [כפתגם] **"גירדנא דלא טיזן שתא בציר משני"** [אורג שאינו בוש אלא מעיז פנים — נגרעת שנה משנות חייו].

מוספיה הגמרא: **תא חזי בוא וראה. מה החילוק שבין גנבי שבבבל, ובין הלפטיין דארץ ישראל.**

גנבים שבבבל שהתנכלו לרב מנשה, חירפו בגינו אדם גדול — רב יהדה.

ואילו הלסטים שבארץ ישראל [אף שלסטים קשים הם מן הגנבים], שהתנכלו לתלמידי רבי עקיבא — ספרו בשבחו!

— להגיד שבחה של ארץ ישראל!

מתניתין

משנה זו היא מעין המשך למשנה הקודמת, המוסיפה ללמד דברים שצריך להרחיק בהם מן הגוים משום הסכנה. וכן בכלל החיוב להרחיק מהם, יש להימנע מלטייע לעבודה זרה. וכדין המשנה שלפנינו, שאסור לילד בן לעבודה זרה.

בת ישראל לא תילד את העובדת

כי מטא כאשר הגיעו לבי תורתא, פריש פרש מהם רב מנשה, ופנה לבי תורתא.

אמרו ליה הליסטים: תלמידא דיהודה רמאה את, תלמיד אתה של יהודה, שממנו למדת מעשה רמאות זה, ועל ידי רמאותך, אין אנו יכולים לגנוב ממך.

אמר לחו רב מנשה לליסטים: ידעיתו ליה, האם מכירים אתם את רב יהודה שאתם קוראים אותו בשם גנאי זה?

המשיך רב מנשה: **יהא רעוא** יהי רצון דליהו הנהו אינשי תהיו אתם בשמתיה בחרם של רב יהודה, (142) לפי שאדם גדול רב יהודה, וקלתו חלה, קללם רב מנשה בשמו של רב יהודה!

וכיון שקיללם בחרם רב יהודה, **אזלו עבדו** המשיכו ועשו **גניבתא גניבות** במשך עשרין ותרתין שנין עשרים ושתיים שנים, ולא **אצלחו** לא הצליחו בגנבותיהם!

כיון דחזו שראו כך אתו **כולהו תבעו שמתיהו** באו כולם ותבעו להתיר את החרם והנידוי שהוטל עליהם.

והוה **בהו חד גירדנא** היה בהם בליסטים אורג אחד, **דלא אתא לשרויה שמתיה** שלא בא להתיר נידויו. **ואכליה אריא** אכלו אריה!

על פי הגמרא בנדירים נ ב, בענין אותה אשה שבאה לרב יהודה ואמרה לו שמואל רבך וכו'. אמר לה, האם לבזות אותו באת? והעמידה בחרם ונידוי.

וזהו שאמר כאן רב מנשה, שיהיו אותם אנשים בנידוי של רב יהודה. והכונה היא לנידוי הנ"ל שנדה רב יהודה את האשה, על כך שזלזלה בשמואל.

נהרג כאחד מעשרה הרוגי מלכות?

ויישב היעב"ץ: כוונת הדברים 'ולא פגע בהם אדם מעולם', היינו כעין הליסטים הללו שמעצמם נטפלו לתלמידי רבי עקיבא. אך רבי עקיבא גרם מיתתו לעצמו. בכך שהקהיל קהילות ברבים ועסק בתורה.

142. כך פירש רש"י. והפורת יוסף פירש זאת

כוכבים, (143) מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים! אבל, עובדת כוכבים מילדת בת ישראל.

בת ישראל לא תניק (144) בנה של עובדת כוכבים, (145) אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל (146) ברשותה כלומר, בביתה ובמקומה של אם התינוק הישראלית. אבל, לא תמסרנו אם התינוק לעובדת כוכבים על מנת שתניקהו בביתה, שמא תהרגהו!

גמרא

שנינו במשנתנו כי בת ישראל לא תיילד את

הנכרית, ומצינו בזה מחלוקת.

תנו רבנן: בת ישראל לא תיילד את העובדת כוכבים, מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים. (147) ועובדת כוכבים לא תיילד את בת ישראל, מפני שחשודין על שפירות דמים — דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל רק בזמן שנשים ישראליות אחרות עומדות על גבה, ומשיחות שלא תעשה כל רע. (148)

143. המאירי ור"י מלוניל ועוד ראשונים, גרסו "את הנכרית".

144. ברמ"א יו"ד סימן קנ"ד סעיף ג' הביא בשם המרדכי, שאם יש לה לישראלית הרבה חלב ויש לה צער מכך — מותר להניקו. לפי שלצורך עצמה עושה זאת.

145. בירושלמי ביאר שהטעם הוא מפני שנותנת לו חיים. והוסיפו עוד, שמשום טעם זה, אסור ללמדם אומנות!

146. כתבו הראשונים, שמכאן משמע שחלב נכרית מותר. ונחלקו האם היתר זה הוא בכל זמן, או רק בשעת סכנה.

דעת הר"ן [וכן משמע קצת בריטב"א] שלכתחילה חלב נכרית אסור כדין חלב של בהמה טמאה. אולם כאשר אין מינקת ישראלית באותו מקום, הרי זו שעת סכנה עבור התינוק. כיון שתינוק ללא חלב — מסוכן הוא.

ואף שכאן מבואר שכאשר ישראליות עומדות על גבה מותר, יש לומר שכאן מדובר בשעת סכנה.

דעת הרשב"א [הובא בר"ן וכן יתכן במשמעות דברי הריטב"א] שמדינא חלב נכרית

— מותר. דכיון שהותר כל חלב אדם [כתובות סא] אין לחלק בין נכרית לישראלית.

אלא מידת חסידות היא שלא להניק מחלב נכרית, לפי שטבען של ישראל שהן רחמנים וביישינים, ואף חלבם מגדל טבע כזה [ובריטב"א הוסיף שיש לימנע מחלב נכרית לפי שאוכלות הן שקצים ורמשים, וחלבם מוליד אכזריות ומידות רעות!] ומשום כך דימו את חלב הנכרית לחלב בהמה טמאה. אבל באמת אין דינם שוה, לפי שחלב בהמה טמאה אסור מן הדין. ואילו הימנעות מחלב נכרית, אינה אלא מידת חסידות.

147. כתב הרעק"א [יו"ד סימן קנ"ד] שאם אינו עובד עבודה זרה [כנראה כונתו היא שאין אמו עובדת עבודה זרה] וקיבל עליו ז' מצוות בני נח — מיילדים אותו [וכן מובא בפרי מגדים או"ח אשל אברהם סימן ש"ל]

ובדרכי תשובה סימן קנ"ד סק"ט הביא מהכנסת הגדולה שישמעלים שאינם עובדי עבודה זרה — מותר לילדם.

148. בירושלמי [עבודה זרה פרק ג' הלכה א'] אמרו: מילדת מבחורין, אבל לא תכניס ידה לבפנים. כדי שלא תמיק את העובר שבמעיה.

אבל לא תיילד אותה בינה לבינה ללא נוכחות נשים אחרות.

ורבי מאיר אומר: אפילו ישנם נשים אחרות עומדות על גבה — נמו לא גם באופן זה אסור לה ליילד.

משום דזימנין פעמים דהמיילדת מנחא ליה מניחה את ידא, אפותא על מצחו של התינוק במקום שמוחו של תינוק רופס — וקטלא ליה ולא מתחזי. הורגת אותו ואין הדבר ניכר שאכן היא הרגה, לפי שאפשר לתלות את מותו בסיבה אחרת.

כי היא איתתא וכמו מעשה שהיה באותה אשה גויה, דאמרה לחברתה שאמרה לחברתה המיילדת בכינוי 'גנאי':

מולדא יהודייתא בת מולדא יהודייתא. את מיילדת יהודיות בת מיילדת יהודיות!

אמרה לה אותה המיילדת: נפישין בישתא דהיא איתתא צרות מרובות יבואו על אותה אשה המבזה אותי, כמנין אותם נפשות ילדי ישראל דקא משפילנא מינייהו דמא, כי אופיא דנהרא. (149) שהרגתי והוצאתי מהם דם כמו הקצף שבנהר (150)!

ואם כן, אין לנו הוכחה גדולה מזו, שהמיילדות הגויות — עשויות להרוג!

ומה יענו על כך רבנן המתירין ליילד אצל גויה כאשר אחרות עומדות על גבה?

ורבנן אמרו ליה, עונים הם על כך: לא היא, אין להתייחס לדבריה של זו. כיון שבמילתא בעלמא הוא דאוקימתה.

דיבורים בלבד העמידה אותה מיילדת. ולא היו אלא סתם התפארות.

שנינו במשנתנו: בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים.

ואף בענין זה נחלקו — תנו רבנן: בת ישראל לא תניק בנה של עובדת כוכבים מפני שמגדלת בן לעובדת כוכבים.

ועובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל מפני שחשודה על שפיכות דמים — דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה. (151) אבל לא תניק אותו בינו בין התינוק לבינה והם

149. כך פירש רש"י. ובר"ח משמע שנתכונה האשה למעין השבעה. כלומר, שיבואו על אותה אשה כך וכך צרות, אם אכן לא הרגתי בהם ילדים רבים.

150. כך פירש רש"י תיבות 'אופיא דנהרא'. ובר"ח פירש: ענפי דקל הצפים בנהר.

151. כתבו התוס' שאם יש שם ישראל היוצא ונכנס במקום ההנקה — מותר. כיון שנחשב

כאילו עומד על גביו.

וכן משמע מדברי התוס', שאף ברשות עכו"ם מותר להניק, אם גדול עומד על גביה.

וברא"ש סימן ו' חלק על זה וכתב כי מה שהותרה הנקת עכו"ם, הוא רק ברשות הישראלית וגדול עומד על גביה. אך ברשותה של עכו"ם, אסור בכל אופן. וכן פסק השו"ע סימן קנ"ד סעיף א' [ועיי"ש בט"ו ס"ק א' ובביאור הגר"א].

ולפי זה כתבו התוספות, שצריך ליהזר שלא

יחידים). (152)

ורבי מאיר אומר: אפילו אם אחרות עומדות על גבה, נמו גם לא תניק.

דזימנין פעמים דשייפא ליה סמא לדד מאבראי, מורחת הגויה סם רעיל על דדה מבחוץ — וקטלא ליה והורגת את התינוק!

יש להבין מדוע צריך להשמיע את מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים גם לענין לידה, שרבי מאיר אסר ללדת אצל מיילדת גויה וחכמים מתירין, וכן את מחלוקתם בענין הנקה.

הרי כיון שחושש רבי מאיר לסכנה, יש לחשוש כן הן בלידה והן בהנקה?

מיישבת הגמרא: וצריכא, צריכים אנו להשמיע את שתי המחלוקות הללו.

משום דאי אשמעינן, אם היו משמיעין לנו רק את מחלוקתם בענין מילדת, ולא את מחלוקתם לגבי הנקה, היינו אומרים כי רק במילדת בהחייא בה קאמרי רבנן אמרו רבנן דשרי שמותר ליילד אצל מיילדת גויה. משום דלא אפשר לה להרוג את התינוק, משום דאחרות רואות אותה.

אבל לגבי מניקה דאפשר דשייפא שמורחת

ליה סם לדד מאבראי על הדד מחוץ לגוף וקטלא ליה והורגת את התינוק על ידי כך, אימא היינו אומרים, כי בזה מודי ליה מודים חכמים לרבי מאיר, ואוסרים להניק את התינוק אצל מיילדת גויה.

ואי אשמעינן, ואם היו משמיעין לנו רק את המחלוקת לגבי מניקה, היינו אומרים כי רק בהחייא בענין הנקה קאמר רבי מאיר דאסור להניק אצל הגויה, משום דשייפא ליה סם לדד מאבראי, שמורחת סם מחוץ לדדה, וקטלא ליה והורגת את התינוק. ולכן אסור לתת לה להניק.

אבל לגבי מילדת, דלא אפשר אינה יכולה להרוג את התינוק היכא דאחרות עומדות על גבה, אימא היינו אומרים, כי מודי להו רבי מאיר לרבנן שמותר לילד אצל מיילדת גויה.

— צריכא!

לכן צריכים אנו להשמיע את שתי המחלוקות.

א. צריכים את מחלוקת רבי מאיר וחכמים בענין הנקה, לפי שהיה מקום לומר שמודים חכמים לרבי מאיר שאסור להניק אצל גויה, כיון שיכולה להורגו על ידי סם בלא שיבחינו בכך, וקא משמע לן שאף בזה

חשודים על שפיקות דמים, ואפילו אם הילדים גדולים קצת, יש לחשוש שמא ימשכום למינות!

152. הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות עבודה זרה פרק ט"ז, לא הזכיר כלל את ההלכה שההנקה על ידי נכרית תיעשה רק אם ישראלית עומדת על גבה. אלא כתב "ומניקה את בנה ברשותה כדי שלא תהרגנו", ויש לבאר מדוע השמיט

תניח ישראלית ההולכת מחוץ לעיר את בנה יחידי בבית ביד מינקת עכו"ם, אם אין באותה עיר ישראליות היוצאות ונכנסות אצלה תמיד. אולם בזמן שכיבה [בשעות לילה] אסור להניחו יחיד בשום אופן.

וכן לענין תינוק ותינוקת שמהיין בבית עכו"ם יחידים לצורך רפואה [כעין בית חולים], הורה ר"י לאסור מכמה ענינים, לפי שהן

מתירין חכמים בזמן שאחרות עומדות על גבה,

מילדת עובדת כוכבים בשכר, אבל לא בחנם.

ב. צריכים את מחלוקת רבי מאיר וחכמים בענין לידה אצל מילדת גויה. לפי שהיה מקום לומר שמודה רבי מאיר לחכמים שמותר לילד אצל גויה כיון שאינה יכולה להורגו בלא שיבחינו בכל אלו העומדות על גבה — קא משמע לן שאף בזה אוסר רבי מאיר.

ומתרת הגמרא: אמר רב יוסף — בשכר שרי מותר לידה משום איבה. (153) כיון שאם תסרב לידה אף בשכר, ירבה הדבר שנאה לישראל, (154) ומשום כך מותר. (155)

שנינו במשנתנו כי בת ישראל לא תילד את הנכרית [ואין חולק על כך].

ואילו במשנתנו מדובר שאסור לידה בחנם. כיון שאין הדבר מרבה שנאה, שהרי יכולה הישראלית לומר "צריכה אני שכר למזונותי, ואיני עושה דברים אלו חנם"!

מקשה הגמרא: ורמינהו מוצאים אנו סתירה לדין זה, שהרי שנינו בברייתא: יהודית

וכן סבר רב יוסף למימר לומר: אולודי ליילד עובדת כוכבים (156) בשבתא בשבת (157) בשכר — שרי מותר, (158) משום

הלכה זו.

בהגהות מיימוניות שם כתב, שבענין זה כתב בספר התרומה שאפילו אם אין שם ישראל בבית — מותר. ודי בכך שיש באותה עיר ישראל היוצא ונכנס שם. ולכך נתכוין גם הרמב"ם. וודאי שצריך שיהיו שם ישראלים היוצאים ובאים, ועל ידי כך נחשב כאילו עומדים על גבה. וכן כתבו התוס' יו"ט למשנתנו.

ובאופן זה, יכולה המילדת לתלות את סירובה לילד, באי התשלום. אבל, אם רוצה הנכרית לתת לה שכר, ואפילו כך מסרבת לילדה, ודאי שבאופן זה יש לחשוש לאיבה.

153. כתב המאירי שהיתר לילד בשכר אינו אלא באשה המפורסמת לכך במקצועה. אבל אשה שאינה מפורסמת כמילדת, יכולה להשתמט ולומר, איני בקיאה בכך. או שדבר זה אינו כבוד אצלי.

והוכיחו כן ממה שכתב רבינו יונה, שלילד בחנם אסור. משום שיכולה לומר, צריכה אני פרנסה.

154. ניש לעיין, האם האיסור לילד ולהניק משום איבה, ענינו כדי למנוע סכנה היכולה לבוא על ידי האיבה, או שמגיעת האיבה — מטרה בפני עצמה היא. שלא תהיה שנאה עם הגוים אלא יהיה לנו שלום עמהם].

ומוכח, שבקשת התשלום אינו אלא אמצעי להיפטר מן המיילדות. ולכן, אם מציעה הנכרית שכר מעצמה, וכבר אין אפשרות להשתמט ממנה — אין חיוב ליטול שכר.

155. יש מי שכתב, שאיסור זה לילדה בחנם, הוא רק כאשר אין הנכרית רוצה לתת לה שכרה.

156. בשו"ע או"ח סימן ש"ל סעיף ב' כתב: כותית, אין מיילדין אותה בשבת. וכתב שם הביאור הלכה, שהוא הדין לישמעאלית. ואיו דין זה מתייחס דוקא לעובדי כוכבים.

157. כתב הריטב"א, שהיתר לילד משום איבה, אינו אלא בדברים שאין בהם משום חילול שבת. ואפילו בדברים האסורים מדבריהם. דהא פשיטא דמשום איבה לא הותר שום חילול שבת ואפילו מדרבנן.

שלא תהיה איבה! (159)

אמר ליה אביו לרב יוסף: אין הכרח שאכן תהיה איבה אילו תסרב הישראלית לילדה בשבת. כיון שיכלה הישראלית להשתמט מן הגויה ולמימר לומר לה: (160)

אולם, דירכו, דלא מינטרי שבתא עליכם שאין אתם שומרים את השבת — לא מחללינן. אין אנו מחללים את השבת עבורכם!
וטענה זו, יש בה טעם, ותקבל אותה הגויה. ולא תהיה איבה מחמת כן.

דידן על אנשים משלנו דמינטרי שבתא ששומרין את השבת, מחללינן עלייהו. מותר לנו לחללה לצורך לידה. (161)

עוד סבר רב יוסף למימר: אנוקי בשכר להניק תינוק של עובדת כוכבים בשכר — שרי, משום איבה. כדי שלא להרבות שנאה.

בצ"ע [ומשמע שם שנוטה לאסור אף בדיעבד, וכן דעת רוב הפוסקים].

159. כתב המלאכת שלמה במשנתו: ושמעינן מינה, דכל שכן לרופא שהוא מרפא לכל, מותר לו לרפאות עובדת כוכבים כדי שתתעבר. לפי שאם לא ירפא אותם, תהיה איבתם מרובה. עוד כתב [בשם תשובת הרשב"א]: ואני ראיתי את הרמב"ן ז"ל שנתעסק במלאכה זו אצל הנכרית, בשכר!

160. אם יודעת המיילדת שלא תקבל ממנה הנכרית טעם זה, כתב הריטב"א שיודה אביו שמותר לה ליילד ולהניק.

אולם במאירי משמע שדברי אביו נאמרו בכל ענין, ומחויבת היא להשתמט ממנה.

וכן משמע מדברי הרמב"ם שפסק בפרק ט' מהלכות עבודה זרה הלכה ט"ז: בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית מפני שמגדלת בן לעבודה זרה. ומשמע שבכל ענין אסור.

161. הגמרא ביומא פה ב לומדת מן הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת" כן: — חלל עליו [על הישראל] שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה.

ועל פי גמרא זו, יש מי שפירש את דברי

וראה במשנה ברורה שם ס"ק ח' שכתב: ודע, שהרופאים בזמנינו אפילו היותר כשרים, אינם נזהרים בזה כלל. דמעשים שבכל שבת שנוסעים כמה פרסאות לרפאות עובדי כוכבים. וכותבים ושוחקים סממנים בעצמם, ואין להם על מה שיסמוכו! דאפילו אם נימא שמותר לחלל שבת באיסור דרבנן משום איבה, הרי שאיסור דאורייתא בודאי אסור. ומחללי שבת הם במזיד, ה' ישמרנו!

ובתוס' כאן ד"ה סבר, דן רק לענין שאסור לעבור על איסורי דאורייתא. ומשמע שאיסורי דרבנן הותרו משום איבה. וכן כתב הרשב"א וספר התרומה וכן פסק המגן אברהם שם.

והנה בתשובת חתם סופר יו"ד סימן קל"א, כתב שאם יש באיבה זו סכנת נפשות, יש להתיר אפילו איסורי דאורייתא!

158. כתב הריטב"א, שתיטול המיילדת שכר זה, ותזרקנו לים! לפי ששכר שבת — אסור. וכן פסק השו"ע או"ח סימן רמ"ה ששכר שבת אסור ליהנות ממנו. ובבית יוסף סוף סימן רמ"ג ובסימן רמ"ה, הביא שכן היא דעת המרדכי והרמב"ם. אבל דעת רב נטרונאי גאון בתשובה, שיש להתיר הנאה משכר שבת בדיעבד.

ובביאור הלכה [או"ח שם] נסתפק בענין זה. האם מותר להנות משכר שבת בדיעבד, והניח

אמר ליה אבוי לרב יוסף: יכלה המינקת הישראלית למימר להשתמט מן הגויה ולומר לה:

— אי פנויה היא הישראלית ולא נשואה תאמר כך: בעינא לאינסובי רצוני להינשא, (162) ומשום כך אין אני מניקה.

ואי אם אשת איש היא הישראלית, תאמר לה לגויה: לא קא מזדהמנא איני רוצה להיות מזוהמת בהנקה זו [שפעמים מביאה לידי לכלוך] באפי גברא — בפני בעלי! (163)

וכיון שיכולה להשתמט בטענות אלו, אין בסירובה משום איבה.

עוד סבר רב יוסף למימר: הא דתניא מה ששנינו בבבלי, כי העובדי כוכבים (164) ורועי בהמה דקה [יהודים] (165) הרועים בהמות דקות — גולנים הם. לפי שרועים ומאכילים את בהמותיהם משדות אחרים. (166) שנפלו לבור, הדין הוא כי לא מעלין ולא מצילין אותם משם.

אך מצד שני: ולא מורדין אותם לשם כדי שימותו. (167)

הגמרא כאן. שמשום כך דוחין את הגוים בטענה זו, שאינם משמרים את השבת.

162. טענה זו, ביאר הר"י מילוני"ל כך: כל זמן שהאשה מניקה את הולד, היא כחושה. לפי שהדם נעכר ונעשה חלב. ולכן אומרת האשה — צריכה אני להבריא את עצמי כדי שאשא חן בעיני כל רואי [וכן כתב המאירי למשנתו].

163. אף טענה זו, ביאר הר"י מילוני"ל: כל זמן שהיא מניקה, הרי מסרחת מהחלב, או משום התינוק היונק אותה, לפי שהתינוק אינו נקי ומלכלך אותה ואת מלבושיה.

164. בראשונים כאן נזכרת גירסת הגמרא הקודמת, והיא 'הגוים' או 'הנכרים'. ומחמת הצנזור שינו זאת ל'עכו"ם'.

165. יש מי שהקשה, הרי לגבי הרועים לא שייך טעם זה של איבה, שהרי מדובר ברועים מישראל, וצ"ע].

166. רועה זה, ישראל הוא. והטעם שאין מצילין אותו, כתב הרמב"ם בפרק ד' מהלכות

רוצח הלכה י"ד, שנאמר "לא תעמוד על דם רעך". ורועה זה — אינו בכלל רעך.

167. הקשו התוס' לקמן כו ב ד"ה לא מורדין: הרי מבוואר במסכת סופרים [פט"ו] "כשר שבכנענים הרוג"?!

ויישב על פי דברי הירושלמי בקידושין, שרק בשעת מלחמה הורגים [וכן כתב הרמב"ם הלכות רוצח פרק ד' הלכה י"א]. ואף שרוב הגוים עובדי כוכבים הם ואינם מקיימים ז' מצוות בני נח, מכל מקום אין מורדין אותם להריגה. ודבר זה נתרבה מן הפסוק [דברים כ יא] "יהיו לך למס ועבדוך". ומשמע שמתירים אותם בחיים.

והבית יוסף יו"ד סימן קנ"ח הבין מדברי התוס' שאכן אין איסור להורידן אלא שאין מצוה להורידן ומותר להחיותם. אך משמע מדברי התוס' שאם מקיימים הם ז' מצוות בני נח — אסור להורידם.

אולם הב"ח שם הוכיח מדברי הטור, שאף שאין מעלין אותם, מכל מקום אין מורדין אותם לבור. ומשמע שאסור להורידן או לגרום להם שימותו. ועיין בש"ך שם שנקט כהבית יוסף שאין איסור להורידם, והט"ז השיג על כך ופסק שאסור להורידם [ועיין בנקודות הכסף שם].

ומה שאמרנו כי אין מעלין אותם משם, **אסוקי בשכר** — שרי להעלותם מן הבור תמורת שכר, מותר **משום איבה** לפי שאם יראה הגוי שאף בשכר מסרב הישראלי להצילו, תירבה השנאה.

אמר ליה אביי לרב יוסף: אף כאן יכול הישראלי להשתמט באופן שלא תהיה שנאה מחמת סירובו

כיון שיכול **לומר לו לגוי: קאי ברי אאיגרא**. בני נמצא כעת על ראש הגג, ואם לא אורידנו יכול למות. ועדיף לי להציל את בני מאשר לקבל ממך שכרך.

אי נמי עוד אופן שיכול הישראלי להשתמט מן הגוי, והוא שיאמר לו: **נקיטא לי זימנא לבי דואר** נקבע לי כעת ללכת לבית

המלכות. ואם לא אילך עכשו — אפסיד. ומשום כך מוותר אני על השכר שאתה מציע לי.

ובשני אופני השתמטות אלו, אין איבה.

תני שנה רבי אבהו קמיה לפני דרבי יוחנן: העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה שנפלו לבור — לא מעלין (168) אותם משם להצילן וגם **לא מורדין** אותם לבור כדי כו-ב שימותו. (169)

אבל המינין [כמרים של עבודה זרה (170) בין אם הם יהודים, ובין אם הם גוים]. **והמסורות** [מלשינים על חבריהם אצל הגוים] **והמומרים** (171) [העוברים עברות מסוימות בדרך קבע] — **היו מורדין** (172) אותם לבור על מנת שימותו, (173) **ולא מעלין**

הלכה י"א, שכתב שההורג גר תושב, אינו נהרג בבית דין. שנאמר [שמות כא יד]: "וכי יזיד איש על רעהו" — יצא זה שאינו בכלל רעהו. ואם כן, הוא הדין לרועה בהמה דקה שאינו בכלל "רעהו".

170. כך פירש רש"י. אולם הרמב"ם בפרק ד' מהלכות רוצח הלכה י' כתב שהמינים — הם עובדי עבודה זרה מישראל. ויש לעיין מדוע נקט רש"י דוקא כומרין.

171. הראשונים גרסו את הנוסח הקדום, והוא: "משומדים" וכן בכל הסוגיא.

172. יש הרבה שלא גרסו כאן תיבת "היו".

173. נחלקו הראשונים בדין מיתתן של אלו: דעת הרמב"ם בפרק ד' מהלכות רוצח הלכה י', שמצוה להורגם. ואם יש בידו כח להורגם

168. כתב הטור יו"ד סימן קנ"ח: הגוים שיורדים לבור או למקום סכנה, אין על הרואה אותם להעלותם.

ודייק הב"ח מכפילות הלשון "שיורדים לבור או למקום סכנה" שהדין שאין מעלין, הוא אף אם נפל לבור שיש בו מים, ואם לא יעלהו — יטבע מיד. ואפילו כך — אין מעלין! וכן כתב הרמב"ם בפרק ד' מהלכות רוצח הלכה י"א "כגון שראה אחד מהם נפל לים — לא מעלהו!"

169. המנחת חינוך מצוה ל"ד כתב שאף שאסור להורגם בידים, מכל מקום אם הרג יהודי את הרועה הזה, אינו מתחייב מיתה על כך. והוכיח כן מלשון הגמרא שכללה את הרועה יחד עם עכו"ם. להודיעך, שכמו שאין נהרגים על רציחת עכו"ם, כך אין נהרגים על רציחת רועה בהמה דקה.

ועוד, מבואר ברמב"ם פרק ב' מהלכות רוצח